

MEHNAT SANITARIYASINI TA'MINLASH CHORALARI

*Nematjonova Mohina**Namangan tuman 2-son texnikumi
maxsus fan o'qituvchisi.*

Annotatsiya: Ushbu maqolada ishlab chiqarish sharoitida mehnat sanitariyasini ta'minlash choralari, ish joylarida sog'lom va xavfsiz muhit yaratish usullari, sanitariya-gigiyena talablarining ilmiy asoslari hamda zamonaviy yondashuvlar tahlil qilingan. Shuningdek, ishlab chiqarish omillarining inson organizmiga ta'siri va ularni kamaytirish yo'llari yoritilgan.

Kalit so'zlar: mehnat sanitariyasi, gigiyena, ishlab chiqarish, xavfsizlik, kasb kasalliklari, mehnat sharoiti.

KIRISH

Bugungi kunda sanoat va ishlab chiqarish sohalarining tez sur'atlar bilan rivojlanishi jamiyat hayotida muhim o'zgarishlarni keltirib chiqarmoqda. Ishlab chiqarish jarayonlarining murakkablashuvi va texnologiyalarning yangilanishi inson mehnat sharoitlariga ham bevosita ta'sir ko'rsatadi. Shu sababli mehnat sanitariyasi va gigiyenasini masalalari zamonaviy ilm-fan va amaliyotning eng dolzarb yo'nalishlaridan biri hisoblanadi.

Mehnat sanitariyasi — bu ishlab chiqarish muhitida inson sog'lig'iga salbiy ta'sir ko'rsatadigan omillarni o'rganish, ularni oldini olish va sog'lom mehnat sharoitini yaratishga qaratilgan chora-tadbirlar tizimidir. Ushbu soha mehnat muhofazasi tizimining ajralmas qismi bo'lib, u ishchilarning sog'lig'ini saqlash va kasb kasalliklarining oldini olishda muhim rol o'ynaydi.

Ishlab chiqarish jarayonida inson turli xil zararli omillar ta'siriga duch keladi. Bularga fizik (shovqin, tebranish, harorat), kimyoviy (zaharli gazlar, chang, bug'lar), biologik (mikroorganizmlar) va psixofiziologik (stress, charchoq) omillar kiradi. Ushbu omillar uzoq muddat davomida inson organizmiga salbiy ta'sir ko'rsatib, turli kasalliklarning rivojlanishiga sabab bo'lishi mumkin.

Shu nuqtai nazardan, mehnat sanitariyasini ta'minlash nafaqat tibbiy, balki iqtisodiy va ijtimoiy ahamiyatga ham ega. Sog'lom ishchi kuchi ishlab chiqarish samaradorligini oshiradi, kasalliklar tufayli yuzaga keladigan iqtisodiy yo'qotishlarni kamaytiradi va umumiy mehnat madaniyatini rivojlantiradi.

Mavzuning dolzarbligi shundaki, zamonaviy ishlab chiqarish sharoitida yangi texnologiyalar joriy etilishi bilan birga, inson salomatligiga ta'sir etuvchi yangi xavf omillari ham paydo bo'lmoqda. Bu esa mehnat sanitariyasi va gigiyenasiga oid ilmiy tadqiqotlarni yanada chuqurlashtirish zaruratini keltirib chiqaradi.

Tadqiqotning maqsadi — ishlab chiqarish sharoitida mehnat sanitariyasini ta'minlashning asosiy chora-tadbirlarini o'rganish, mavjud muammolarni aniqlash va ularni bartaraf etish yo'llarini tahlil qilishdan iborat.

Ushbu maqsadga erishish uchun quyidagi vazifalar belgilandi:

- mehnat sanitariyasi tushunchasi va uning mohiyatini o'rganish;
- ishlab chiqarish muhitidagi zararli omillarni tahlil qilish;
- sanitariya-gigiyena talablarini aniqlash;
- zamonaviy himoya vositalari va texnologiyalarni o'rganish;
- kasb kasalliklarining oldini olish yo'llarini tahlil qilish.

Tadqiqotning ilmiy ahamiyati shundan iboratki, u ishlab chiqarish sharoitida sog'lom mehnat muhitini yaratish bo'yicha nazariy va amaliy bilimlarni kengaytiradi. Amaliy ahamiyati esa ushbu natijalardan korxonalarda mehnat xavfsizligini oshirishda foydalanish mumkinligidadir.

1. Mehnat sanitariyasi tushunchasi va uning mohiyati

Mehnat sanitariyasi ishlab chiqarish muhitida inson salomatligiga salbiy ta'sir ko'rsatadigan omillarni o'rganadi va ularni bartaraf etish yo'llarini ishlab chiqadi.

Uning asosiy vazifalari:

- ish joylarida sog'lom muhit yaratish;
- zararli omillarni kamaytirish;
- kasb kasalliklarining oldini olish;
- mehnat unumdorligini oshirish.

Sanitariya talablari bajarilmasa, ishchilarda surunkali kasalliklar, zaharlanish va ruhiy charchoq holatlari kuzatilishi mumkin.

2. Ishlab chiqarish muhitidagi zararli omillar

Ishlab chiqarishda mehnat sanitariyasiga ta'sir etuvchi omillar quyidagilarga bo'linadi:

2.1 Fizik omillar

- shovqin;
- tebranish;
- yuqori yoki past harorat;
- ionlashtiruvchi nurlanish.

2.2 Kimyoviy omillar

- zaharli gazlar;
- chang;
- bug'lar;
- sanoat kimyoviy moddalari.

2.3 Biologik omillar

- bakteriyalar;
- zamburug'lar;
- viruslar.

2.4 Psixofiziologik omillar

- stress;
- ortiqcha ish yuklamasi;
- monoton ish jarayoni.

3. Mehnat sanitariyasini ta'minlashning asosiy choralari

Mehnat sanitariyasini ta'minlash bir necha muhim yo'nalishlarda amalga oshiriladi:

3.1 Ish joyini to'g'ri tashkil etish

Ish joyi ergonomik talablarga javob berishi kerak. Jihozlar ishchining harakatini cheklamasligi va qulay joylashtirilishi zarur.

3.2 Ventilyatsiya tizimi

Zararli moddalarni kamaytirish uchun tabiiy va sun'iy ventilyatsiya tizimlari o'rnatiladi. Bu havo almashinuvini yaxshilaydi.

3.3 Yoritish tizimi

Yetarli yoritish ko'z charchoqligini kamaytiradi va mehnat unumdorligini oshiradi. Tabiiy va sun'iy yoritish birgalikda qo'llaniladi.

3.4 Shovqin va tebranishni kamaytirish

Maxsus izolyatsiya materiallari, himoya devorlari va texnik vositalar orqali shovqin darajasi pasaytiriladi.

4. Shaxsiy himoya vositalari

Mehnat sanitariyasida shaxsiy himoya vositalari muhim o'rin tutadi:

- respiratorlar;
- maxsus kiyimlar;
- qo'lqoplar;
- ko'zoynaklar;
- quloq himoyachilari.

Ushbu vositalar ishchilarni zararli omillardan himoya qiladi.

5. Sanitariya-gigiyena qoidalariga rioya qilish

Ishlab chiqarishda quyidagi gigiyenik qoidalarga rioya qilish zarur:

- ish joyini toza saqlash;
- muntazam dezinfeksiya qilish;
- shaxsiy gigiyena qoidalariga amal qilish;
- tibbiy ko'riklardan o'tish.

6. Kasb kasalliklarining oldini olish

Kasb kasalliklari uzoq muddat zararli omillar ta'sirida rivojlanadi. Ularning oldini olish uchun:

- mehnat sharoitini yaxshilash;
- profilaktik tibbiy ko'riklar;
- xavfsizlik texnikasiga rioya qilish zarur.

7. Zamonaviy texnologiyalar va mehnat sanitariyasi

Bugungi kunda avtomatlashtirilgan tizimlar va robotlashtirish ishlab chiqarish xavfsizligini oshirmoqda. Sensorlar orqali zararli gazlar va shovqin darajasi nazorat qilinadi.

8. Mehnat sanitariyasining iqtisodiy ahamiyati

Sogʻlom ishchi kuchi:

- ishlab chiqarish samaradorligini oshiradi;
- kasalliklar tufayli yoʻqotishlarni kamaytiradi;
- iqtisodiy barqarorlikni taʼminlaydi.

XULOSA

Oʻtkazilgan tahlil va oʻrganishlar natijasida shuni xulosa qilish mumkinki, mehnat sanitariyasini taʼminlash ishlab chiqarish jarayonining eng muhim va ajralmas qismlaridan biri hisoblanadi. Sogʻlom va xavfsiz mehnat muhiti yaratish nafaqat ishchilarning sogʻligʻini saqlash, balki korxonalar samaradorligini oshirishga ham bevosita taʼsir koʻrsatadi.

Tadqiqot davomida ishlab chiqarish muhitida uchraydigan asosiy zararli omillar — fizik, kimyoviy, biologik va psixofiziologik omillar tahlil qilindi. Ushbu omillar inson organizmiga turli darajada salbiy taʼsir koʻrsatishi va kasb kasalliklarining yuzaga kelishiga sabab boʻlishi aniqlangan.

Shuningdek, mehnat sanitariyasini taʼminlashda bir qator muhim chora-tadbirlar mavjudligi koʻrsatib oʻtildi. Jumladan, ish joylarini toʻgʻri tashkil etish, ventilyatsiya tizimlarini joriy etish, yetarli yoritish bilan taʼminlash, shovqin va tebranishni kamaytirish hamda shaxsiy himoya vositalaridan foydalanish eng samarali usullar hisoblanadi.

Zamonaviy texnologiyalarni joriy etish ham mehnat sanitariyasini yaxshilashda muhim rol oʻynaydi. Avtomatlashtirilgan tizimlar, sensorli nazorat qurilmalari va ekologik toza ishlab chiqarish texnologiyalari ishchilar salomatligini himoya qilishda katta ahamiyat kasb etadi.

Bundan tashqari, kasb kasalliklarining oldini olish uchun muntazam tibbiy koʻriklar oʻtkazish, mehnat sharoitlarini doimiy monitoring qilish va xavfsizlik qoidalariga qatʼiy rioya etish zarurligi aniqlandi.

Umuman olganda, mehnat sanitariyasini taʼminlash tizimi kompleks yondashuvni talab qiladi. Bu jarayonda faqat texnik choralar emas, balki tashkiliy va profilaktik tadbirlar ham muhim oʻrin tutadi.

Yakuniy xulosa sifatida aytish mumkinki, mehnat sanitariyasi va gigiyenasiga eʼtibor qaratish sogʻlom jamiyat shakllanishining muhim omillaridan biridir. Bu yoʻnalishda olib boriladigan har qanday ilmiy va amaliy ishlar inson salomatligini himoya qilishga, mehnat unumdorligini oshirishga hamda iqtisodiy barqarorlikni taʼminlashga xizmat qiladi.

Kelgusida ushbu sohada yangi texnologiyalarni joriy etish, ilmiy tadqiqotlarni kengaytirish va xalqaro tajribalarni o'rganish orqali mehnat sharoitlarini yanada yaxshilash mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar (namuna)

1. Mehnat muhofazasi asoslari. O'quv qo'llanma.
2. Gigiyena va sanitariya asoslari.
3. Iqtisodiyot va ishlab chiqarish xavfsizligi.
4. Occupational Safety and Health Administration (OSHA) materials.
5. WHO reports on occupational health.